

Transseksuaalide ees seisvad probleemid

Keelatud on igasugune diskrimineerimine, sealhulgas soo [...] või seksuaalse sättumuse tõttu.

Euroopa Liidu põhiõiguste harta (artikkel 21)

Meie ametlik sünnipärane sugu (mees või naine) põhineb füüsilistel sootunnustel. See ei pruugi aga sobida meie soolise identiteediga – sellega, kuidas me oma sugu ise tajume. Transseksuaal on isik, kes on väljendanud ja/või väljendab oma soolist identiteeti teisiti, kui on tema sünnipärane sugu.

Transseksuaal võib oma soolist identiteeti väljendada eri viisidel. Püsivamate füüsiliste muutuste tegemiseks kasutatakse sageli operatsioone ja hormoonravi. Muutus võib võtta aastaid ning ei tähenda alati soo täielikku muutumist. Soolist identiteeti võib väljendada ka vastassugupoole riietuse kandmise ja kosmeetika abil (transvestiitsus).

Oluline on märkida, et transseksuaalidel tuleb transfoobia ja diskrimineerimisega kokku puutuda oma soolise identiteedi ja mitte alati seksuaalse sättumuse tõttu. Transseksuaalid võivad olla hetero-, homo- või biseksuaalsed.

Kaitse diskrimineerimise eest

Sageli kannatavad transseksuaalid diskrimineerimise all rohkem kui homoseksuaalsed naised ja mehed ning biseksuaalid, eriti just töösuhetes. Transseksuaalid, kes oma soolist identiteeti töökeskkonnas avalikult väljendavad, kogevad sageli kaastöötajate ahistamist ja on sunnitud töökohta vahetama.

Euroopa Liidu diskrimineerimisvastaste õigusaktide alusel on keelatud sooline diskrimineerimine töösuhetes. Euroopa Kohus on otsustanud, et transseksuaali, keda on diskrimineeritud, kaitseb soolise diskrimineerimise keeld juhul, kui ta on oma sugu täielikult vahetanud või on tal see protsess pooleli. Samas jääb selgusetuks, kas kaitse laieneb ka teistele transseksuaalidele (kes ei ole soovahetusoperatsiooni teinud või ei ole seda tegemas).

Liikmesriigid rakendavad eri lähenemisviise:

12 liikmesriigis (Belgia, Taani, Prantsusmaa, Iirimaa, Itaalia, Läti, Madalmaad, Austria, Poola, Slovakkia, Soome ja Ühendkuningriik) käsitatakse seda soolise diskrimineerimise vormina. Tavaliselt ei ole transseksuaalid eraldi kategooriana aga selge sõnaga kaitstud, pigem on riikide kohtupraktika arvata sellised juhtumid sooliseks diskrimineerimiseks.

Euroopa Liidu 11 liikmesriigis (Bulgaaria, Küpros, Tšehhi Vabariik, Eesti, Kreeka, Leedu, Luksemburg, Malta, Portugal, Rumeenia, Sloveenia) ei peeta transseksuaalide diskrimineerimist sooliseks diskrimineerimiseks ega diskrimineerimiseks soolise sättumuse tõttu. Ei ole kindel, kas transseksuaale diskrimineerimise eest üldse kaitstakse.

2 liikmesriigis (Saksamaa, Hispaania) peetakse seda diskrimineerimiseks seksuaalse sättumuse tõttu.

2 liikmesriigis on määratletud konkreetne diskrimineerimise alus. Ungaris on selleks sooline identiteet ja Rootsis transseksuaalide identiteet või eneseväljendus.

Õigus soo muutmisele ja selle õiguslikule tunnustamisele

Teine transseksuaale (isikud, kes muudavad oma sugu) mõjutav küsimus on seotud nende õigusega muuta oma sugu ja saada sellele ametlik tunnustus. Euroopa Inimõiguste Kohus on sätestanud, et ametiasutused:

- peavad lubama inimestel teha soovahetusoperatsioone;
- peavad muudetud sugu ja õigust abielluda vastassoost isikuga õiguslikult tunnustama.

Probleeme on aga endiselt järgmistes valdkondades:

- enamik liikmesriike on kehtestanud operatsioonide tegemisele karmid tingimused, mis võivad hõlmata nõustamist ja operatsiooniks loa saamist. Näiteks peab Tšehhi Vabariigis operatsiooni heaks kiitma viieliikmeline komisjon, kuhu kuuluvad kaks arsti ja jurist;
- neli liikmesriiki (Iirimaa, Luksemburg, Läti ja Malta) ei tunnusta siiani ametlikult muudetud sugu ega abiellumisõigust;
- üheksas liikmesriigis on kehtestatud ranged tingimused isikutele, kes soovivad vahetada oma eesnime, näiteks nõutakse meditsiinilisi tõendeid;
- rohkem kui 80%-le Euroopa Liidus küsitletud transseksuaalidest ei antud operatsioonideks ja hormoonraviks riiklikku toetust ning üle poole vastas, et nad maksid oma ravi eest ise;
- paljud tervishoiuspetsialistid kas ei taha sellist raviteenust osutada või ei ole neil selleks asjakohaseid teadmisi.

ÕIGUS VÕRDSELE KAITSELE

Euroopa Liidu diskrimineerimisvastastes õigusaktides tuleks selge sõnaga keelata diskrimineerimine soolise identiteedi tõttu. Need peaksid kaitsma kõiki isikuid, kes väljendavad oma soolist identiteeti teisiti, kui on nende sünnipärane sugu, nagu vastassugupoole rõivaste kandjaid ja transvestiite, mitte piirduma vaid inimestega, kes on teinud soovahetusoperatsiooni või on seda tegemas.

Teabeleht põhineb kahel aruandel: „*Homofobia ja diskrimineerimine seksuaalse sättumuse alusel Euroopa Liidu liikmesriikides: 1. osa – õiguslik analüüs*“, mille Euroopa Liidu Põhiõiguste Amet (FRA) avaldas 2008. aasta juunis, ja „*Homofobia ja diskrimineerimine seksuaalse sättumuse ja soolise identiteedi alusel Euroopa Liidu liikmesriikides: 2. osa – sotsiaalne olukord*“, mis avaldati 2009. aasta märtsis.

Aruande täistekst on FRA veebilehel <http://fra.europa.eu>
Euroopa Liidu Põhiõiguste Ameti kõiki väljaandeid saab tellida ameti veebilehe kaudu tasuta.

Küsimuste tekkimisel käesoleva tõlke kohta kasutage palun ingliskeelset versiooni, mis on selle dokumendi algvariant ja ametlik versioon.